

ΟΙ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΠΙΛΥΣΕΩΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ - ΣΥΜΦΙΛΙΩΣΗ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΟΡΦΑΝΙΔΗ, Αναπληρωτή Καθηγητή, Πανεπιστήμιο Αθηνών *

Η μετάφραση έγινε από το δικηγόρο ΝΙΚΟΛΑΟ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ, LL.M.Eur.

Δ Ι Α Γ Ρ Α Μ Μ Α

I. Επικαιρότητα του θέματος II. Εναλλακτικές μορφές επίλυσεως διαφορών ως ένα ζήτημα που συνέχεται με τις ιδιομορφίες κάθε Κράτους III. Μορφές εμφανίσεως εναλλακτικών διαδικασιών IV. Η ιδέα της συμφιλίωσης στην πολιτική δίκη 1. Συμβιβασμός ως συνέπεια της διαθετικής αρχής 2. Πνεύμα εποχής και συμβιβαστική επίλυση V. Λόγοι για την εμφάνιση των εναλλακτικών διαδικασιών	VI. Πλεονεκτήματα των εναλλακτικών διαδικασιών VII. Πολιτική δίκη και πλεονεκτήματα των εναλλακτικών μορφών VIII. Στόχοι της εξώδικης συμβιβαστικής επίλυσης διαφορών IX. Ρήτρες και συμφωνίες συμφιλίωσης-διαμεσολάβησης X. Συμπεράσματα

I. Επικαιρότητα του θέματος

Οι εναλλακτικές μορφές επίλυσεως διαφορών αποτέλεσαν αντικείμενο έντονου προβληματισμού τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Πρόκειται για διαδικασίες που με διαφορετική μορφή κατατείνουν στην ειρηνική επίλυση διαφορών ή στην αποτροπή δικών.

Η σχετική βιβλιογραφία είναι εκτενής. Η εναλλακτική επίλυση διαφορών είναι γνωστή με τη συντομογραφία **ADR (ADR= Alternative Dispute Resolution)** και θεωρείται ως μια από τις κεντρικές ιδέες του δικονομικού δικαίου, που αναπτύχθηκαν τα τελευταία έτη και έτσι δεν έχουν ληφθεί υπόψη στις δικονομικές διατάξεις των περασμένων δεκαετιών.

Το θέμα αυτό είναι πλέον επίκαιρο. Πρώτος ο δικονομικός νομοθέτης επιδιώκει τώρα να αξιοποιήσει, για την δικαστική διαδικασία, τρόπους εξώδικης επίλυσης διαφορών.

Βεβαίως, το ενδιαφέρον για τις εναλλακτικές μορφές δεν προέρχεται μόνο από το νομοθέτη.

Εξώδικη επίλυση των διαφορών με την παρέμβαση ενός τρίτου αποτελεί βασική επιδίωξη τμήματος της νομικής θεωρίας. Διαβλέπεται σ' αυτήν μία υπερέχουσα σε σχέση με τη δίκη μορφή επίλυσης των διαφορών.

II. Εναλλακτικές μορφές επίλυσεως διαφορών ως ένα ζήτημα που συνέχεται με τις ιδιομορφίες κάθε Κράτους

Η ειρηνική επίλυση διαφορών απαντά βεβαίως σε κάθε έννομη τάξη και σε κάθε εποχή.

Όμως, η έκταση και οι μορφές εμφανίσεως της επηρεάζονται ουσιαστικά από τα δεδομένα κάθε χώρας.

Κατ' αρχήν κρίσιμη είναι η **λειτουργικότητα της κρατικής δικαιοσύνης**. Η μη ικανοποιητική λειτουργία ευνοεί την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών. Η αντίληψη για την φύση των καθηκόντων του δικαστή σε κάθε χώρα επηρεάζει επίσης το ζήτημα. Αν υποθεθεί, ότι στα καθήκοντα του δικαστή είναι και η συμβιβαστική επίλυση, τότε αυτό επιδρά μάλλον περιοριστικά στην ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών. Παράδοση, εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη και κοινωνική τοποθέτηση απέναντι στο θεσμό των δικαστηρίων, ως τόπος διεξαγωγής των αντιδικιών, αποτελούν επίσης κρίσιμους παράγοντες. Όλα αυτά καθιστούν την προβληματική των εναλλακτικών μορφών ως ένα θέμα που συνέχεται με τις συνθήκες που επικρατούν σε κάθε χώρα.

Λύσεις, που υιοθετούνται σε ορισμένες χώρες, δεν μπορούν να θεωρηθούν χρήσιμες άνευ ετέρου για άλλες έννομες τάξεις.

Η συνεκτίμηση των εθνικών συνθηκών, που άλλωστε είναι σημαντική για το δικονομικό δίκαιο, δεν σημαίνει βεβαίως, ότι αποκλείεται να προκύψουν σημαντικά ερεθίσματα

Λύσεις, που υιοθετούνται σε ορισμένες χώρες, δεν μπορούν να θεωρηθούν χρήσιμες άνευ ετέρου για άλλες έννομες τάξεις.

Η συνεκτίμηση των εθνικών συνθηκών, που άλλωστε είναι σημαντική για το δικονομικό δίκαιο, δεν σημαίνει βεβαίως, ότι αποκλείεται να προκύψουν σημαντικά ερεθίσματα

* Η παρούσα μελέτη αποτελεί αποσπασματική περίληψη κυρίας εισηγήσεως, που έγινε την 24.9.2001 στο πλαίσιο Διεθνούς Συνεδρίου στην Αθήνα της Επιστημονικής Ένωσης Διεθνούς Δικονομικού Δικαίου.

Η πρωτότυπη εκδοχή της εισηγήσεως ήταν στη γερμανική γλώσσα και δημοσιεύτηκε μετά των σχετικών υποσημειώσεων στο τόμο του Συνεδρίου υπό τον τίτλο «Aktuelle Entwicklungen des europäischen internationalen Zivilverfahrensrechts», Εκδοτικός Οίκος Gieseking.

Ήδη επίκειται και η δημοσίευση όλων των εισηγήσεων του συνεδρίου στην ελληνική από το Ερευνητικό Ινστιτούτο Δικονομικών Μελετών.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Θεωρούμε, ότι θα ήταν ιδιαίτερος χρήσιμο, στη περίπτωση, που το τεύχος του «Δελτίου Α.Ε. και Ε.Π.Ε.» παραδίδεται στο Λογιστήριο της Α.Ε. ή της Ε.Π.Ε., να παραδίδεται φωτοτυπία των ένθετων Σελίδων (17 - 24) στην Νομική Υπηρεσία / στο Νομικό Σύμβουλο / στο Διευθύνοντα Σύμβουλο / στο Γενικό Διευθυντή / στον Οικονομικό Διευθυντή προς ενημέρωσή του / της και να αρχειοθετούνται για μελλοντική χρήση.

από αλλοδαπές προσεγγίσεις. **Ενδεικτική είναι η μεγάλη διάδοση του θεσμού της εξώδικης επίλυσης διαφορών που άρχισε από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Γίνεται λόγος για μια παγκόσμια κίνηση.** Ένα ανάλογο προηγούμενο ανευρίσκεται στην επίδραση που είχε ασκήσει στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες ο θεσμός του Ειρηνοδίκη (Juge de paix) του γαλλικού δικαίου μετά τη γαλλική επανάσταση.

Έτσι γίνεται σαφές, ότι η εναλλακτική επίλυση διαφορών θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη και σε άλλες χώρες.

Η οικουμενικότητα της προβληματικής υποδηλώνεται και από το γεγονός, ότι με το θεσμό ασχολούνται ολοένα και περισσότερο και **διεθνείς οργανισμοί**. Μέσα από συστάσεις και αποφάσεις προωθείται ήδη η ιδέα της συμβιβαστικής επίλυσης διαφορών σε διάφορες χώρες.

III. Μορφές εμφάνισης εναλλακτικών διαδικασιών

Εναλλακτικές μορφές για την επίλυση των διαφορών εμφανίζονται με ποικίλα σχήματα.

1. Εδώ θα πρέπει να ενταχθούν κατ' αρχήν οι διάφορες επιτροπές, θεσμοί και κρατικές υπηρεσίες που ιδρύονται βάσει νόμου, αποφάσεων ενώσεων και συμφωνιών εκπροσώπων συμφερόντων. Από **Ελληνικής πλευράς** μπορούν να ληφθούν εν συντομία τα εξής:

Η αποστολή τέτοιων επιτροπών έγκειται πρωταρχικά στην επεξεργασία παραπόνων για συγκεκριμένα ζητήματα καθώς επίσης και στην προσπάθεια για την ειρηνική επίλυση της διαφοράς μεταξύ των εμπλεκόμενων. Η σχέση με το δικονομικό δίκαιο υφίσταται στο βαθμό που η παρέμβασή τους ενδεχόμενα οδηγεί σε αποτροπή δικών.

Υποχρεωτική παρεμβολή των επιτροπών αυτών πριν την άσκηση αγωγής δεν προβλέπεται. Συμβιβασμοί που επιτυγχάνονται στερούνται εκτελεστότητας.

α) Κατά πρώτο λόγο θα πρέπει να γίνει αναφορά στην εξώδικη επίλυση διαφορών σε σχέση με τους **καταναλωτές** (άρθρο 11, ν. 2251/1994). Σε κάθε Νομαρχία έχει συσταθεί μία επιτροπή που αποτελείται από ένα δικηγόρο, από έναν εκπρόσωπο του τοπικού Συλλόγου Επαγγελματιών και του Συλλόγου Καταναλωτών.

Χειρίζεται διαφορές που προκύπτουν μεταξύ προμηθευτών και καταναλωτών ή συλλόγων αυτών.

β) Για **εργατικές διαφορές** ως βαθμίδα συμφιλίωσης λειτουργεί και η Επιθεώρηση Εργασίας. Ο καταστατικός σκοπός της υπηρεσίας αυτής είναι και η παρεμβολή της προς την κατεύθυνση επιτεύξεως συμφωνίας μεταξύ εργαζομένου και εργοδότη. Προς το σκοπό αυτό η Επιθεώρηση καλεί τους ενδιαφερόμενους σε συζήτηση και μπορεί να διατυπώσει προτάσεις. Η Επιθεώρηση εξετάζει την υπόθεση, αν θεωρήσει την αίτηση νόμω βάσιμη. Υποχρέωση εμφάνισης του εργοδότη δεν υφίσταται.

Η προσπάθεια συχνά στέφεται με επιτυχία.

γ) Στην ενότητα αυτή πρέπει να αναφερθούν και οι κατά τα ξένα πρότυπα δημιουργηθέντες θεσμοί του **Συνήγορου του Πολίτη** και του **Τραπεζικού Μεσολαβητή**.

Ο Συνήγορος του Πολίτη αποτελεί ανεξάρτητη διοικητική υπηρεσία που ιδρύθηκε δυνάμει του ν. 2477/1997 και εξετάζει αναφορές των πολιτών σχετικά με θέματα, που αφορούν στο Κράτος ή στα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου και τον πολίτη. Ο Τραπεζικός Μεσολαβητής εξετάζει ζητήματα που αφορούν στις σχέσεις των Τραπεζών με

τους πελάτες τους και η καθιέρωσή του οφείλεται σε απόφαση της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών το 1998.

2. Κατά κανόνα η **Διαιτησία** συμπεριλαμβάνεται στις εναλλακτικές μορφές επίλυσεως διαφορών.

Η άτυπη διαμόρφωση της διαδικασίας, η δυνατότητα αποδεσμεύσεως του διαιτητή από το ουσιαστικό δίκαιο και η μυστικότητα της διαδικασίας προσδίδουν στη διαιτησία μια μορφή που παραλλάσσει ουσιαστικά της δικαστικής διαδικασίας. Πλεονεκτήματα των εναλλακτικών μορφών διαφορών αξιολογούνται και ως πλεονεκτήματα της διαιτησίας. Η άποψη βέβαια αυτή δεν είναι αναμφισβήτητη. Με δεδομένο τον δεσμευτικό χαρακτήρα της διαιτητικής αποφάσεως, η **διαιτησία αντιμετωπίζεται όπως και η δικαστική διαδικασία**. Οι εναλλακτικές μορφές προβάλλουν ως μια διαφορετική προσέγγιση στην επίλυση διαφορών και έναντι της διαιτησίας.

Στις εναλλακτικές μορφές εντάσσονται η συντηρητική απόδειξη και η διαιτητική πραγματογνωμοσύνη εφόσον ενδέχεται υπό προϋποθέσεις να λειτουργήσουν αποτρεπτικά σε σχέση με την έναρξη δίκης.

3. Ως εναλλακτικές μορφές γίνονται αντιληπτές τα τελευταία έτη κατά κύριο λόγο η **διαμεσολάβηση** (Mediation) και η **συμφιλίωση** (Conciliation) που προϋποθέτουν την παρέμβαση ενός τρίτου προσώπου στην προσπάθεια επίλυσης διαφορών. Οι δύο αυτές μορφές ευρίσκονται στο μέσον του δυνατού φάσματος των μεθόδων επίλυσεως διαφορών, που εκτείνεται από τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των ενδιαφερομένων μέχρι τη δεσμευτική απόφαση ενός τρίτου. Αφετηρία για την ανάπτυξη τους αποτελεί η παλιά διαπίστωση, ότι πολλές φορές οι ενδιαφερόμενοι δεν είναι σε θέση να προσδιορίσουν με ουσιαστικό τρόπο τα επίμαχα σημεία και να διαπραγματευθούν προς το σκοπό επιτεύξεως μιας συμβιβαστικής λύσεως.

Διάφοροι παράγοντες συμβάλλουν σ' αυτό. Προκατάληψη, ο φόβος παρουσιάσεως ορισμένων στοιχείων, ο κίνδυνος παρερμηνείας της προσπάθειας ως υποχώρησης, η άγνοια και η ενδεχόμενη υποτίμηση της θέσεως του αντιπάλου και η αμοιβαία αντιπάθεια δυσχεραίνουν την άμεση επαφή μεταξύ των ενδιαφερομένων και καθιστούν αναγκαία την παρέμβαση ενός τρίτου που έχει σχετική εξειδίκευση.

Κατά την καθιερωμένη αντίληψη η **διαμεσολάβηση** γίνεται αντιληπτή ως η εμφάνιση δύο τουλάχιστον αντιμαχόμενων μερών ενώπιον ενός ειδικώς εκπαιδευμένου τρίτου προσώπου ή ενδεχόμενα οργανισμού που επικουρεί τους συμμετέχοντες στην ανεύρεση μιας συμβατικής λύσεως.

Σύμφωνα με τον κανονισμό συμφιλίωσης της επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για το Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο (Uncitral) ο διαμεσολαβητής υποστηρίζει τα μέρη με αδέσμευτο και ανεξάρτητο τρόπο στην προσπάθειά τους για ειρηνική επίλυση της διαφοράς. Ο διαμεσολαβητής επιτρέπει τη δημιουργία ενός forum, στο οποίο οι συμμετέχοντες αποκτούν μια καλύτερη εικόνα για τα ισχυρά και ασθενή σημεία της θέσεώς τους. Ο διαμεσολαβητής παίζει ενεργό ρόλο στη διαδικασία της διαμεσολαβήσεως και συνδράμει στον εντοπισμό των επίμαχων σημείων. Μπορεί να υποβάλει στους συμμετέχοντες συγκεκριμένες προτάσεις.

Αντίθετα σε περίπτωση αποτυχίας δεν έχει εξουσία αποφάσεως. Βεβαίως δεν αποκλείεται η αναγνώριση στον τρίτο της δυνατότητας εκδόσεως μιας οριστικά δεσμευτι-

κής ή προσωρινά μη δεσμευτικής αποφάσεως. Αυτό μπορεί να καθορίζεται από τη βούληση των μερών ή από το νόμο.

Η διάκριση της διαμεσολάβησης από τη συμφιλίωση δεν είναι πάντα ευδιάκριτη. Επιπρόσθετα η κατανόηση των δύο εννοιών είναι διαφορετική από χώρα σε χώρα.

Σε κάθε περίπτωση η τάση **στην Αγγλία** είναι προς την κατεύθυνση της παρόμοιας κατανοήσεως των δύο εννοιών. Ανάλογη προσέγγιση υιοθετούν ο Κανονισμός Συμφιλίωσης της Uncitral, ο Κανονισμός Συμβιβασμού του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου στο Παρίσι και το σχέδιο που έχει επεξεργασθεί η Uncitral για τη συμφιλίωση.

Η συμφιλίωση (Conciliation) γίνεται ενίοτε αντιληπτή με την έννοια της απλής διευκολύνσεως (go - between) της επαφής των διαδίκων. Σε αντίθεση με το διαμεσολαβητή, ο συμφιλιωτής δεν εκφράζει την προσωπική του άποψη για τα επίμαχα σημεία (facilitative- evaluative Mediation).

Ένας σαφέστερος διαχωρισμός μεταξύ συμφιλίωσης και διαμεσολαβήσεως απαντά στο **Γαλλικό δίκαιο**.

Ο διαχωρισμός γίνεται σε σχέση με την πιθανή παραπομπή εκκρεμών υποθέσεων στον διαμεσολαβητή (Mediateur) ή συμφιλιωτή (Conciliateur).

Η γαλλική θεωρία θεωρεί τα όρια μεταξύ των δύο εννοιών ρευστά. Η διαφορά εντοπίζεται σε εξωτερικά γνωρίσματα όπως λήψη αμοιβής, χρόνος παραπομπής κ.λπ.

Παράλληλα έχουν σχηματισθεί διάφορες άλλες μορφές εναλλακτικών διαδικασιών καθώς και συνδυασμοί αυτών.

Θα πρέπει να υπογραμμισθεί ιδιαίτερα ο συνδυασμός διαμεσολαβήσεως και διαιτησίας (Med - Arb). Αυτό σημαίνει, ότι οι διάδικοι συμφωνούν κατ' αρχήν την υπαγωγή τους σε μια διαδικασία διαμεσολάβησης. Σε περίπτωση που δεν επιτευχθεί συμφωνία, η υπόθεση παραπέμπεται στη διαιτησία, στην οποία ως διαιτητής μπορεί να λειτουργήσει και ο διαμεσολαβητής. Άλλες μορφές έχουν το κοινό χαρακτηριστικό, ότι η υπόθεση παρουσιάζεται ενώπιον τρίτου, που είναι νομικός ή έχει ειδικές γνώσεις σε ορισμένο τομέα.

Ο τρίτος, ενδεχόμενα μετά από εξέταση των κρίσιμων γεγονότων, προβαίνει σε αποτίμηση της υποθέσεως ή στη διατύπωση προγνώσεως για την πιθανή έκβαση της δίκης σε περίπτωση δικαστικού αγώνα.

Η θέση, που διατυπώνεται, αποτελεί τη βάση για ένα συμβιβασμό ή για περαιτέρω διαπραγματεύσεις (Early Neutral Evaluation, Neutral fact finding, Non - binding Arbitration).

IV. Η ιδέα της συμφιλίωσης στην πολιτική δίκη

1. Συμβιβασμός ως συνέπεια της διαθετικής αρχής

Η πολιτική δίκη ως γνωστόν κυριαρχείται από την αρχή της διαθέσεως. Εναπόκειται στους διαδίκους αν θα αρχίσουν μία δίκη ή θα συνεχίσουν ή περατώσουν μία ήδη αρξαμένη. Εάν μετά την έγερση της αγωγής επιτευχθεί συμφωνία των διαδίκων, τότε υφίστανται περισσότερες δυνατότητες περατώσεως της δίκης. Μπορεί να καταρτισθεί ένας δικαστικός συμβιβασμός ή να ανακληθεί η αγωγή.

Δυνατή είναι και η ματαίωση της δίκης ως συνέπεια ενός εξώδικου συμβιβασμού που καταρτίζεται κατά τη διάρκεια της δίκης, αν δεν επακολουθήσει καταργητική της δίκης πράξη ή αν δεν αντληθεί υποχρέωση προς επιχείρηση τέτοιας πράξεως. Αυτό συμβαίνει συχνά στην Ελληνική πρακτική.

Σ' αυτές τις περιπτώσεις ο συμβιβασμός εκπορεύεται από την πρωτοβουλία των διαδίκων. Το δικαστήριο δεν

συμμετέχει στην επίτευξή του. **Ο δικαστικός συμβιβασμός** αποτελεί έναν εκτελεστό τίτλο που μπορεί να ερμηνευθεί ως μια δικονομική διευκόλυνση.

Το ίδιο ισχύει και για την υφιστάμενη δυνατότητα της καταρτίσεως του συμβιβασμού σε κάθε στάση της δίκης.

Έτσι η κατάρτιση συμβιβασμού είναι δυνατή και στους ανώτερους βαθμούς δικαιοδοσίας, κάτι που συνεπάγεται το ανενεργό της δικαστικής απόφασης, συνέπεια κάθε άλλο παρά αυτονόητη.

Ο δικαστικός συμβιβασμός που καταχωρείται στα πρακτικά καθώς επίσης και **ο συμβιβασμός ενώπιον του εντεταλμένου δικαστή** (άρθρο 293 Κ.Πολ.Δικ.) θεωρούνται επίσης ως μια διευκόλυνση αυτού του τρόπου επίλυσης διαφορών.

2. Πνεύμα εποχής και συμβιβαστική επίλυση

Η σχέση μεταξύ της συμβιβαστικής επίλυσης διαφορών και της πολιτικής δίκης αντιμετωπίζεται και από άλλη οπτική γωνία. Τίθεται το ερώτημα, αν το αστικό δικονομικό δίκαιο ενθαρρύνει, ενισχύει θετικά ή είναι αδιάφορο έναντι της συμβιβαστικής επίλυσης των διαφορών πριν ή κατά τη διάρκεια μιας δίκης. Η ενθάρρυνση της ιδέας του συμβιβασμού μπορεί να εκφραστεί με διάφορα μέσα. Εξώδικες διαδικασίες επίλυσεως διαφορών και δικαστική δραστηριότητα σε σχέση με το συμβιβασμό στο πλαίσιο της εκκρεμότητας αποτελούν συνήθως δύο σημεία με βάση τα οποία διαφαίνεται η βασική τάση του νόμου έναντι του συμβιβασμού και καθορίζεται μία ενδεχόμενη ιεραρχική σχέση μεταξύ απόφασης και ειρηνικής επίλυσης της διαφοράς.

Είναι διαφορετικό το ζήτημα, αν ο νόμος δεν προβλέπει, απλώς επιτρέπει ή επιβάλλει ανάπτυξη δικαστικών πρωτοβουλιών για επίτευξη συμφωνίας των διαδίκων.

Το ζήτημα έχει σημασία για την νομιμοποίηση των δικαστικών ενεργειών. **Αν ο συμβιβασμός αποτελεί κύριο μέλημα του δικαστικού έργου, τότε ανήκει στους σκοπούς της δίκης και μέτρα που εξυπηρετούν τους σκοπούς αυτού δεν μπορούν να αμφισβητηθούν.** Χαρακτηριστική είναι η νομολογία του γερμανικού συνταγματικού δικαστηρίου.

Η δικονομική ρύθμιση σύμφωνα, με την οποία επιβάλλεται ποινή τάξεως σε ένα διάδικο που δεν προσέρχεται, και το είχε διαταχθεί η προσωπική εμφάνιση ενώπιον του δικαστηρίου, κρίθηκε ως συνταγματική. Η θέση αυτή αιτιολογήθηκε με το επιχείρημα, ότι το μέτρο εξυπηρετεί τον σκοπό της δίκης για την ανεύρεση της πραγματικής καταστάσεως.

Η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από ένα φιλικό προς το συμβιβασμό πνεύμα. Αυτό καταφαίνεται με σαφήνεια στο παράδειγμα των δικαστικών αρμοδιοτήτων κατά τη διάρκεια της δίκης. Γίνεται λόγος για μία αλλαγή που επήλθε σε σχέση με την φύση των δικαστικών καθηκόντων.

Σε πολλές έννομες τάξεις απαντούν διατάξεις που τουλάχιστον επιτρέπουν στο δικαστήριο την ανάπτυξη πρωτοβουλίας για συμβιβασμό. Αυτό δείχνει, ότι ο νομοθέτης δεν θεωρεί την αποστολή του δικαστή στην επίλυση της διαφοράς αποκλειστικά με αυθεντική απόφαση.

Έτσι το άρθρο 233 παρ. 2 ΚΠολΔ προβλέπει, ότι το δικαστήριο μπορεί να επιχειρεί συμβιβαστική απόπειρα κατά τη διάρκεια της δίκης, αν το κρίνει σκόπιμο.

Η Γαλλική δικονομία προβλέπει ρητώς στο τμήμα στο οποίο εμπεριέχονται οι γενικές διατάξεις (άρθρο 21 n.c.p.c.), ότι ανάμεσα στις αρμοδιότητες του δικαστηρίου

είναι και ο συμβιβασμός. Η παρ. 204 της **Αυστριακής** δικονομίας ορίζει, ότι το δικαστήριο δύναται σε κάθε φάση της διαφοράς να επιδιώκει την ειρηνική επίλυση της διαφοράς. Επίσης ο **Σουηδικός** κώδικας πολιτικής δικονομίας προβλέπει, ότι το δικαστήριο ανάλογα με τη φύση της διαφοράς οφείλει να ενεργεί για την επίτευξη συμβιβασμού των διαδίκων. Στην **Αγγλία** η ενθάρρυνση του συμβιβασμού αποτελεί τμήμα της ενεργητικής δραστηριότητας του δικαστηρίου, που αναπτύσσεται στην αρχή της διαδικασίας και εξυπηρετεί τους βασικούς σκοπούς της δίκης. Το δικαστήριο οφείλει να ενθαρρύνει την χρησιμοποίηση εναλλακτικών μορφών και να υποστηρίξει την συμβιβαστική επίλυση της διαφοράς.

Η κανονιστική πρόβλεψη του συμβιβασμού, η συστηματική της ένταξη και η υπαγωγή της στους σκοπούς της δίκης και στα καθήκοντα του δικαστηρίου, όπως εκφράζεται στο αγγλικό και γαλλικό δίκαιο, επιφέρει αναμφισβήτως **μία αναβάθμιση της συμβιβαστικής επίλυσης**.

Η **θετική εικόνα** ολοκληρώνεται μέσω των σχετικών συστάσεων και τοποθετήσεων **διεθνών οργανισμών και επιτροπών ειδικών**. Στην ίδια κατεύθυνση πορεύονται και μεγάλες νομοθετικές πρωτοβουλίες που αποβλέπουν, είτε στην καθιέρωση, είτε στην επέκταση ήδη υφισταμένων μεθόδων επίλυσης διαφορών. Έτσι η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σε σύσταση της το 1986 ζήτησε από τα κράτη - μέλη να καθιερώσουν συμβιβαστικές διαδικασίες πριν ή κατά τη διάρκεια μιας πολιτικής δίκης προς το σκοπό επίλυσης των διαφορών.

Στην σύσταση αυτή αναφέρεται ο Έλληνας νομοθέτης του 1995, που καθιέρωσε την προσπάθεια συμβιβασμού των διαδίκων ως προϋπόθεση για την συζήτηση της υποθέσεως.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης σε μια ειδική συνεδρίαση του το 1999 εξέδωσε πόρισμα, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη - μέλη υποχρεώνονται να καθιερώσουν εναλλακτικές εξωδικαστικές διαδικασίες. Η 23η Σύνοδος των Υπουργών Δικαιοσύνης των κρατών - μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην απόφαση της 1 του 2000 υπό τον τίτλο "Delivery justice in the 21st century" εξουσιοδότησε την αρμόδια επιτροπή για την δικαστική συνεργασία να εκπονήσει ένα πρόγραμμα για την ενίσχυση των εξωδικαστικών εναλλακτικών μορφών επίλυσης διαφορών στις περιπτώσεις που αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Σχετική είναι επίσης η σύσταση αριθμός 98 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1998 αναφορικά με την διαμεσολάβηση στις οικογενειακές διαφορές. Στην σύσταση προβλέπονται επίσης βασικοί κανόνες για την διαμεσολάβηση.

Το ζήτημα έχει αντιμετωπισθεί επίσης από την Επιτροπή που διατύπωσε προτάσεις για ένα **Ευρωπαϊκό Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας**. Οι σχετικές προτάσεις προβλέπουν μεταξύ άλλων, ότι το δικαστήριο μπορεί να ενεργεί μεταξύ των διαδίκων προς τον σκοπό της συμφιλίωσης.

Για την ενθάρρυνση της ιδέας της συμφιλίωσης σε σχέση με τη δίκη τάχθηκαν τα τελευταία χρόνια **το σχέδιο Woolf για την Αγγλία και Coulon για την Γαλλία**. Ο Λόρδος Woolf αναγνώρισε βέβαια, ότι η πρωταρχική αποστολή του δικαστηρίου έγκειται στην επίλυση της διαφοράς με δικαστική απόφαση. Συγχρόνως, όμως θεώρησε ως ορθό, ότι το δικαστήριο θα πρέπει να ενθαρρύνει την χρησιμοποίηση εναλλα-

κτικών μορφών ως μέσο επίλυσης διαφορών και να επικουρεί τους διαδίκους κατά την φιλική επίλυση της διαφοράς.

Τα ερεθίσματα αυτά βρήκαν νομοθετική απήχηση.

Ως μία σαφής ένδειξη για τη σημασία, που αποδίδεται όλο και περισσότερο στις εναλλακτικές δυνατότητες αποτελεί η πρόβλεψη κανονισμού συμβιβασμού από το Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο στο Παρίσι το 1988 (ICC), καθώς επίσης ο Κανονισμός Συμφιλίωσης της Uncitral του 1980 (Uncitral Conciliation Rules), αν και η κατάσταση εδώ μπορεί να είναι διαφορετική σε σχέση με μία αρξαμένη δίκη ενώπιον ενός κρατικού δικαστηρίου.

Η Uncitral έχει εκπονήσει ήδη ένα νέο σχέδιο για την συμφιλίωση.

V. Λόγοι για την εμφάνιση των εναλλακτικών διαδικασιών

Ο βασικός λόγος που έδωσε αφορμή για τον σχηματισμό και την διάδοση εναλλακτικών μορφών επίλυσης διαφορών στα τελευταία χρόνια δεν είναι δύσκολο να εντοπισθεί. Συνέχεται με το στοιχείο **της μη ικανοποιητικής λειτουργίας της κρατικής δικαιοσύνης**. Αυτό δεν αποτελεί μια νέα διαπίστωση.

Έλλειψη κρατικής αυθεντίας στον τομέα της δικαιοσύνης και μειωμένη αποτελεσματικότητα στην παροχή έννομης προστασίας ευνόησαν συχνά στο παρελθόν την ανάδειξη του συμβιβασμού ως μεθόδου επίλυσης διαφορών.

Στη διεθνή συζήτηση οι εναλλακτικές μορφές συνδέονται άμεσα **με την παθολογία της δικαστικής διαδικασίας**.

Για το λόγο αυτό ως μία βασική πτυχή των εναλλακτικών μορφών επίλυσης διαφορών έγκειται στο ερώτημα, αν είναι υποστηρίξιμες ανεξάρτητα από το επίπεδο λειτουργίας της κρατικής δικαιοσύνης. Για την **αμερικανική δίκη** η συνέπεια αυτή έχει τονισθεί πολλές φορές. Η μακρά διάρκεια της δίκης, η συμμετοχή λαϊκών δικαστών στην ανεύρεση του δικαίου, που δυσκολεύει μια πρόγνωση για την έκβαση της δίκης, και οι κανόνες για την κατανομή των δικαστικών εξόδων (the american rule) αναφέρονται **ως αιτίες** που καθιστούν **την δίκη μη ελκυστική** για την επίλυση διαφορών. Ανάλογες διαπιστώσεις γίνονται για την **αγγλική δίκη**. Σύμφωνα με την συχνά παρατεθείσα πρόταση του Λόρδου Woolf, το σύστημα απονομής δικαιοσύνης είναι **"too expensive, too slow, too unequal, too uncertain"**.

Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών επίλυσης διαφορών συσχετίστηκε με την κίνηση για ελεύθερη πρόσβαση στο δικαστήριο. Τα υψηλά δικηγορικά έξοδα και οι δυσλειτουργίες της αγγλικής δίκης θεωρήθηκαν ως οι αιτίες για την σημασία που απέκτησαν στο μεταξύ οι εναλλακτικές μορφές επίλυσης διαφορών.

Δεν είναι τυχαίο, ότι η ανάπτυξη τους προήλθε από την ιδιωτική πρωτοβουλία. Ιδιωτικές ενώσεις παρέχουν υπηρεσίες στον τομέα της εναλλακτικής επίλυσης διαφορών.

Η συνάφεια μεταξύ της αποτελεσματικότητας της απονομής δικαιοσύνης από τα κρατικά δικαστήρια και της αναπτύξεως των εναλλακτικών διαδικασιών επίλυσης διαφορών καταδεικνύεται και προς την αντίθετη κατεύθυνση.

Στην Αυστρία λ.χ. η περιορισμένη απήχηση των εναλλακτικών μορφών επίλυσης διαφορών αποδίδεται στην καλή λειτουργία του κρατικού μηχανισμού απονομής δικαιοσύνης.

Και σε αυτό το σημείο αποδεικνύεται η συνάφεια του θέματος με τις συνθήκες, που επικρατούν σε μια χώρα.

Σε μερικές χώρες οι διαδικασίες εναλλακτικής επίλυσης των διαφορών θεωρούνται διέξοδος στην δύσκολη πρόσβαση στα δικαστήρια, ενώ σε άλλες χώρες εξετάζεται αν συμφωνούν με την αρχή της ελεύθερης πρόσβασης στη δικαιοσύνη.

Η διαπίστωση της σχέσεως ανάμεσα στις εναλλακτικές μορφές και στο επίπεδο λειτουργίας της κρατικής δικαιοσύνης δεν αξιώνει βεβαίως απόλυτη ισχύ.

Ιδιαίτερα η περιορισμένη ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών δεν προδικάζει οπωσδήποτε την καλή λειτουργία της κρατικής δικαιοσύνης.

Παράλληλα η εντεινόμενη προσοχή που δίδεται στις εναλλακτικές μορφές είναι και διαφορετικά εξηγήσιμη. Κατ' αρχήν θα πρέπει να αναφερθούν **δημοσιονομικοί λόγοι**. Οι εναλλακτικές μορφές προσφέρονται ως μία δυνατότητα για περιορισμό ή έλεγχο των κρατικών δαπανών. Στο Ελληνικό δίκαιο λ.χ. η καθιέρωση πρόσφατα της υποχρεωτικής συμβιβαστικής προσπάθειας αιτιολογήθηκε και με δημοσιονομικές ανάγκες.

Από την οπτική γωνία του νομοθέτη υπάρχει η ιδιαιτερότητα, ότι τα μέτρα για το συμβιβασμό σε αντίθεση με άλλες τομές στο δικαστηριακό σύστημα, είναι δημοφιλή. Εκτός τούτου μορφές εναλλακτικών διαδικασιών όπως λ.χ. η διαμεσολάβηση, μπορεί να αποτελούν τη μοναδική δυνατότητα για την εκτίμηση της ιδέας της συμφιλίωσης στην δίκη.

Αυτό συμβαίνει όταν για οποιοδήποτε λόγο δεν τίθεται θέμα δικαστικής παρεμβάσεως για την επίτευξη συμβιβασμού.

Τέλος, **η διαμεσολάβηση** ως κύρια μορφή εναλλακτικής μορφής επίλυσης διαφορών αποκτά σημασία μέσω της εντάξεως της με τη **μορφή ρήτρας σε συμβάσεις**, μολονότι δεν μπορεί να γίνει ακόμα καμία σύγκριση πρακτικά με την σημασία της διαιτησίας.

VI. Πλεονεκτήματα των εναλλακτικών μορφών επίλυσης διαφορών

Η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών επίλυσης των διαφορών προϋποθέτει την ύπαρξη ορισμένων χαρακτηριστικών τα οποία τους διασφαλίζουν μια ιδιαίτερη θέση έναντι των δικαστικών διαδικασιών. Στη συνέχεια θα αναφερθούν εν συντομία ορισμένα πλεονεκτήματα τα οποία αποδίδονται στις εναλλακτικές μορφές επίλυσης διαφορών.

Κατά πρώτο λόγο πρόκειται **για οικονομικά πλεονεκτήματα**. Εναλλακτικές μορφές λειτουργούν κατά κανόνα πιο οικονομικά από απόψεως χρόνου και χρημάτων, κάτι που έχει επίπτωση στους ενδιαφερόμενους και στο σύστημα της δικαστικής αρωγής. Το πλεονέκτημα είναι μεγαλύτερο όσο γρηγορότερα επιτυγχάνεται μια λύση.

Επίσης αποφεύγεται η άκαμπτη λύση «όλα ή τίποτα» αναφορικά με τις έννομες συνέπειες, που είναι χαρακτηριστική σε μια δικαστική απόφαση. Οι εναλλακτικές μορφές διευκολύνουν λύσεις που ανταποκρίνονται στα συμφέροντα και των δύο διαδίκων. Υπάρχει επίσης η δυνατότητα της **συνεκτιμής και μη νομικών στοιχείων**, κάτι που δεν είναι δυνατόν στο πλαίσιο της εφαρμογής του νόμου.

Η δίκη είναι προσανατολισμένη προς το παρελθόν και προϋποθέτει νομική υπαγωγή. Η αποδέσμευση από νομικά στοιχεία προβάλλεται ως ένα καθοριστικό στοιχείο της διαμεσολάβησης. Αντιστοίχως γίνεται λόγος για λύσεις, που

είναι προσανατολισμένες **στα συμφέροντα και όχι στα δικαιώματα των μερών** ("interest-based" rather than "rights-based"). Με την πτυχή αυτή αμφισβητείται κατά βάση η κατασκευή της δικαστικής διαδικασίας και εμμέσως το ουσιαστικό δίκαιο στο βαθμό που προϋποθέτει αξιώσεις.

Τονίζεται, ότι η δικαστική διαδικασία σύμφωνα με την δομή της ελάχιστα προσφέρεται για την συνεκτίμηση των ειδικών συμφερόντων που εκάστοτε προκύπτουν.

Επανασυμφιλίωση, δυνατότητα εντάξεως και τρίτων προσώπων στην συμβιβαστική διαδικασία και διάσωση του γοήτρου (saving face) μέσω της αποφυγής της συνέπειας της υπέρθεσης νικητή και ηττημένου αναφέρονται ως περαιτέρω πλεονεκτήματα των εναλλακτικών μορφών επίλυσης διαφορών. **Η δυνατότητα της επανασυμφιλίωσης** θεωρείται μάλιστα ως το εν δυνάμει σπουδαιότερο προτέρημα.

Στη θεωρία γίνεται επίσης συχνά λόγος για τα «4 C's», **Consensus, Continuity, Control και Confidentiality**. Με την consensus (συναίνεση) χαρακτηρίζεται το πλεονέκτημα, ότι η διαδικασία και η έκβασή της κυριαρχείται από τη βούληση των μερών. Τα μέρη μπορούν να θεωρήσουν την προσπάθεια ανεπιτυχή και να προσφύγουν σε μια δικαστική ή διαιτητική διαδικασία. Με την διάρκεια (continuity) αποδίδεται το πλεονέκτημα της διατηρήσεως επαγγελματικών σχέσεων που είναι σε εξέλιξη.

Η δίκη κατά τη δομή της οδηγεί σε κλιμάκωση της διαφοράς.

Είναι χαρακτηριστικό, ότι ο κανονισμός συμφιλίωσης της Uncitral οφείλει τη γένεση της στην απαίτηση του εμπορικού κόσμου, ο οποίος με τον τρόπο αυτό θέλησε να αποδίδει την πρόωρη διακοπή εν εξελίξει ευρισκομένων επαγγελματικών σχέσεων (on-going relationship).

Ακόμη οι εναλλακτικές μορφές διασφαλίζουν το πλεονέκτημα του ελέγχου και της ανεύρεσης της κατάλληλης λύσης και της μη εκφοράς της διαφοράς δημοσίως (control and confidentiality).

VII. Πολιτική δίκη και πλεονεκτήματα των εναλλακτικών μορφών.

Από δικονομική άποψη τίθεται το ερώτημα, αν η πολιτική δίκη ή η διαδικασία διαιτησίας μπορούν να προσφέρουν τα πλεονεκτήματα αυτά μέσω ιδίων θεσμών στο βαθμό, που ήθελε κριθεί σκόπιμο. Το ερώτημα αυτό θα πρέπει να απαντηθεί εν μέρει καταφατικά.

Ενδεικτικά αναφέρονται τρεις δυνατότητες:

α) Κατά πρώτο λόγο θα πρέπει να αναφερθεί ο θεσμός του δικαστικού συμβιβασμού.

Η εποπτεία της εκτενούς βιβλιογραφίας για το δικαστικό συμβιβασμό στον γερμανόφωνο νομικό χώρο φανερώνει άνευ ετέρου μία παράλληλη προοπτική με την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών. Η διαφορά έγκειται απλώς στο γεγονός, ότι ο δικαστικός συμβιβασμός αντιπαράκειται με τη δικαστική απόφαση, ενώ οι εναλλακτικές μορφές με τη δικαστική διαδικασία. Και στις δύο περιπτώσεις προβάλλονται τα ίδια γνωρίσματα ως πλεονεκτήματα. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις οικονομικές παραμέτρους, την διατήρηση των επαγγελματικών σχέσεων και την αποφυγή άκαμπτων λύσεων με την μορφή μιας αποφάσεως που είτε επιδικάζει είτε απορρίπτει. Όπως ειπώθηκε για τον δικαστικό συμβιβασμό, κατά τον καθορισμό του περιεχομένου του μπορεί σχεδόν να τεθεί εκποδών η αξίωση που έχει καταχθεί σε δι-

κη. Οι δυνατότητες της εντάξεως στο συμβιβασμό και ξένων προς την επίδικη διαφορά απαιτήσεων, της συμμετοχής τρίτων προσώπων στην κατάρτιση του καθώς και της δυνατότητας μαινώσεως του εντός μιας προθεσμίας προσδίδουν στον θεσμό του συμβιβασμού μια μοναδική ελαστικότητα. Η ίδια προβληματική ισχύει και σε σχέση με παροτρύνσεις ή κυρώσεις ως εν δυνάμει μέσα προώθησης.

Γι' αυτό και δεν εκπλήσσει το γεγονός, ότι στη διεθνή συζήτηση η δικαστική προσπάθεια για συμβιβασμό και η διαμεσολάβηση αναγνωρίζονται ως δύο δυνατότητες, που αποβλέπουν στον ίδιο σκοπό.

Για την επέλευση αυτών των πλεονεκτημάτων του δικαστικού συμβιβασμού είναι αδιάφορο με πρωτοβουλία ποιου προσώπου έγινε η κατάρτιση.

Για την διαμεσολάβηση όμως είναι απαραίτητη η παρέμβαση ενός τρίτου προσώπου.

Στο δικαστικό συμβιβασμό μπορεί να ανευρεθεί πρωτίτως στο πρόσωπο του δικαστή.

Βεβαίως, η καταλληλότητα του δικαστή ως διαμεσολαβητού συχνά αμφισβητείται. Υποστηρίζεται, ότι ο συνδυασμός στο ίδιο πρόσωπο της συμβιβαστικής και αποφασιστικής λειτουργίας σε περίπτωση αποτυχίας του συμβιβασμού δεν είναι σκόπιμη. Εκτός τούτου το θετικό δίκαιο θέτει στο δικαστή ορισμένα όρια στην συμβιβαστική του προσπάθεια.

Οστόσο οι διαπιστώσεις αυτές δεν αναιρούν το γεγονός, ότι ο νομοθέτης θεωρεί ως δυνατό ένα τέτοιο συνδυασμό ρόλων. Επίσης οι αντιρρήσεις στην απόλυτη μορφή τους δεν είναι πειστικές. Η δυνατότητα για συνεκτίμηση μη νομικών επιχειρημάτων δεν θα πρέπει να υπερεκτιμάται.

Εκτός τούτου ο νόμος μπορεί να απαλλάσσει το δικαστή κατά τη συμβιβαστική προσπάθεια από την τήρηση των διατάξεων του ουσιαστικού δικαίου, όπως λ.χ. στο Ελληνικό δίκαιο για τον συμβιβαστικώς ενεργούντα ειρηνοδίκη (αρ. 210 Κ.Πολ.Δικ.).

β) Δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί η δεύτερη δυνατότητα με την οποία δικαστικές διαδικασίες προσφέρουν μέσα επίλυσεως διαφορών που ανταποκρίνονται σε μία ταχεία και ολιγοδάπανη παροχή έννομης προστασίας.

Πρόκειται για την **καθιέρωση ειδικών διαδικασιών ή διατάξεων για συγκεκριμένες υποθέσεις.** Οι διαδικασίες αυτές παρέχουν και τα πλεονεκτήματα, ότι δεν είναι τυπικά διαμορφωμένες και είναι προσανατολισμένες προς την ιδιομορφία των υπό κρίση περιπτώσεων. Κατά πρώτο λόγο ισχύει αυτό για τις μικροδιαφορές.

Ο ΚΠολΔ προβλέπει για υποθέσεις με αντικείμενο έως 880 € ειδικές διατάξεις. Ο ειρηνοδίκης μπορεί να αποκλίνει από τους κανόνες του δικονομικού δικαίου και να καθορίζει ελεύθερα τη διαδικασία που οδηγεί στην ανεύρεση της αλήθειας με γρήγορο, ασφαλή και ολιγοδάπανο τρόπο (άρθρο 469).

Το **Αγγλικό δίκαιο** γνώριζε για Small Claims ένα είδος διαιτητικής διαδικασίας στο Country Court, το οποίο ως ιδιαίτερος επιτυχής επέζησε στο νέο δίκαιο με τη μορφή του small claims track.

Στην **Αυστρία** η διαδικασία διαταγής πληρωμής αντικαθιστά την λειτουργία την οποία επιτελούσε στο παρελθόν η για την εποχή της πρωτοποριακή ρύθμιση για τις μικροδιαφορές.

Σε πολλά καντόνια της **Ελβετίας** ο ειρηνοδίκης έχει εξουσία να αποφασίζει για μικροδιαφορές.

Εκτός από τις μικροδιαφορές θα πρέπει να συνεκτιμηθούν οι διαφορών ειδών διαδικασίες για μία συνοπτική διευθέτηση της διαφοράς στο ελβετικό δίκαιο που εμπεριέχουν πολλά στοιχεία μιας συμβιβαστικής επίλυσης των διαφορών. Πρόκειται για τις διαδικασίες «zur Handhabung Klaren Rechts und das Urteilsvorschlagsverfahren». Ποικιλία διαδικασιών απαντά στο **Ελληνικό δίκαιο**, λ.χ. εργατικές, μισθωτικές ή διαφορές από αυτοκινητιστικά ατυχήματα. Οι διαδικασίες αυτές έχουν μεγάλη απήχηση, γεγονός που οδήγησε στην βαθμιαία εναρμόνιση της τακτικής διαδικασίας με αυτές.

Επιτυχής είναι και η διαδικασία εκδόσεως διαταγής πληρωμής, που προϋποθέτει έγγραφη απόδειξη της απαιτήσεως.

Η σχέση ανάμεσα στην καθιέρωση ειδικών διαδικασιών για ορισμένες υποθέσεις και η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών επίλυσεως διαφορών δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Η ανάγκη ιδιαίτερης αντιμετώπισης των μικροδιαφορών στον αγγλοσαξωνικό νομικό χώρο οδήγησε στην καθιέρωση ακόμα και αναγκαστικών συμβιβαστικών διαδικασιών. Με τις εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών αντιμετωπίστηκαν περιπτώσεις, οι οποίες δεν θα δικάζονταν από τα δικαστήρια. Αυτό αξιολογείται θετικά. Από την άλλη διακρίνονται καθαρά τα όρια της προσέγγισης αυτής. Πάντως έννομες τάξεις, οι οποίες προβλέπουν αποτελεσματικές διαδικασίες για τις μικροδιαφορές δεν εξαρτώνται από τις εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών. Ένα κεντρικό σημείο στη συζήτηση αυτή είναι συνεπώς η δημιουργία ποικιλομορφίας στο χώρο της επίλυσης διαφορών μέσα από την ανάπτυξη διαφορών διαδικασιών ανάλογα με το είδος των διαφορών.

Έτσι η ύπαρξη ειδικών δικαιοδοτικών βαθμών ή διαδικασιών ή διατάξεων προσφέρουν μια τέτοια αντιστοιχία, που ικανοποιεί τους σκοπούς αυτούς.

Εδώ θα πρέπει να συμπεριληφθεί και η **διαιτησία**. Πρόκειται για μια καθιερωμένη δυνατότητα επίλυσης των διαφορών, που επίσης ανταποκρίνεται στην ανάγκη για μεγαλύτερη ελαστικότητα, αποφυγή της δημοσιότητας και αποφυγή άκαμπτων λύσεων.

Η διάσταση απόψεων για το αν η διαδικασία της διαιτησίας θα πρέπει να ενταχθεί στις εναλλακτικές μορφές, καθώς επίσης και η παράθεση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων της διαιτητικής διαδικασίας, που παρουσιάζουν κοινή γραμμή με τα πλεονεκτήματα των εναλλακτικών διαδικασιών αποτελούν ενισχυτικά στοιχεία.

γ) Ως τρίτο παράδειγμα για το πλήθος των δυνατοτήτων, που μπορεί να ενσωματώσει η δικαστική διαδικασία αποτελεί η **Γαλλική ρύθμιση του amiable compositeur** (άρθρο 12 n.c.p.c.).

Οι διάδικοι μπορούν να εξουσιοδοτήσουν το δικαστή να κρίνει κατ' επιείκεια όπως ένας διαιτητής.

Το μέτρο σχετίζεται με άμεσο τρόπο με την συμβιβαστική αποστολή του δικαστή και ερμηνεύεται ως μια απόδειξη για την αλλαγή της φύσεως των καθηκόντων του δικαστή.

Επίσης η συχνά απαντώσα κατασκευή της αρχικά μη δεσμευτικής δικαστικής προτάσεως, που με προϋποθέσεις καθίσταται δεσμευτική στη συνέχεια φανερώνει τις δυνατότητες διαφοροποιημένων λύσεων, που μπορεί να προσφέρει η δικαστική διαδικασία.

VIII. Στόχοι της εξώδικης συμβιβαστικής επίλυσης διαφορών

Οι στόχοι που εξυπηρετούνται με την εξώδικη συμβιβαστική επίλυση διαφορών μπορεί να είναι διαφορετικοί. Συνήθως καθορίζονται με βάση την δικαστική παροχή έννομης προστασίας. **Πρωταρχικώς αποθλέπουν στην ελάφρυνση των δικαστηρίων.** Όπως σαφώς τονίζεται στο τελικό σχέδιο του Λόρδου Woolf για την Αγγλία, οι εναλλακτικές μορφές και οι συμβιβασμοί ενισχύονται προκειμένου να μειωθεί η προσφυγή στη δικαιοσύνη ή να διασφαλισθεί η ταχεία διεκπεραίωση μέσω δικαστικής αποφάσεως των υπολοίπων υποθέσεων. Ανάλογη είναι και η αιτιολογία για την καθιέρωση της υποχρεωτικής συμβιβαστικής προσπάθειας στην Ελλάδα το 1995. Αναφορές στις εναλλακτικές μορφές επίλυσεως διαφορών εμπεριέχουν σχεδόν όλες οι εισηγήσεις για το θέμα «civil justice in crisis».

Για το σκοπό της αποσυμφόρησης της δικαιοσύνης είναι αδιάφορο, αν η καθιέρωση μιας εναλλακτικής διαδικασίας γίνεται δυνάμει νόμου, συμφωνίας των διαδίκων ή δυνάμει παραπομπής από το δικαστήριο.

Εννοείται, ότι ο σκοπός της αποσυμφόρησης επιτυγχάνεται καλλίτερα στο βαθμό, που η συμβιβαστική διαδικασία τίθεται το αργότερο κατά την έναρξη της δίκης και είναι επιτυχής.

Με παρόμοιο τρόπο ακολουθεί τον ίδιο στόχο και το Sühnverfahren στην Ελβετία ενώπιον του Ειρηνοδίκη. Σκοπός της διαδικασίας είναι η αποφυγή έγερσης προφανώς αβάσιμων αγωγών ή αμφισβήτησης προφανώς βάσιμων αγωγών. Η αποσυμφόρηση της δικαιοσύνης ως στόχος είναι και εδώ σαφής. Την ίδια λειτουργία επιτελούν και ορισμένες εξώδικες μορφές επίλυσεως διαφορών στον αγγλοαμερικανικό χώρο. Early Neutral Evaluation και Neutral fact finding παρέχουν στους διαδίκους τη δυνατότητα εκτιμήσεως της καταστάσεως, κάτι που μπορεί να έχει επίδραση στην αποτροπή δίκων.

Στο **Αγγλικό** και **Ελβετικό** δίκαιο ως παρεπόμενη συνέπεια μιας συμβιβαστικής διαδικασίας που απέτυχε θεωρείται ο εντοπισμός των επίμαχων σημείων και η προετοιμασία της δίκης. Ο Ειρηνοδίκης οφείλει να κατευθύνει τους διαδίκους στην σωστή διατύπωση της αγωγής.

Τέλος, οι στόχοι της εξώδικης συμβιβαστικής επίλυσης μπορούν να καθορισθούν χωρίς αναφορά στη διαδικαστική διαδικασία. Αυτό σημαίνει, ότι η εξώδικη επίλυση αποτελεί απλώς έναν διαφορετικό τρόπο επίλυσεως διαφορών και αντιμετωπίζεται ως μία μόνο μεταξύ περισσότερων μορφών επίλυσεως διαφορών. Είναι ανεξάρτητη από τον καλό ή κακό τρόπο λειτουργίας των δικαστηρίων.

Η σαφήνεια για τους σκοπούς που επιδιώκονται με την εξώδικη συμβιβαστική επίλυση αποδεικνύεται κρίσιμη για τον καθορισμό της σχέσεως της προς την πολιτική δίκη.

Αν ο σκοπός έγκειται πρωταρχικώς στην αποσυμφόρηση της δικαιοσύνης τότε είναι άνευ ετέρου κατανοητή η υποστήριξη της από το δικονομικό δίκαιο.

Δυνατή είναι επίσης μια συνδυασμένη θεώρηση.

Στη θεωρία τονίζεται προειδοποιητικά, ότι δεν θα πρέπει να ανευρίσκεται μονομερώς ο στόχος, που επιδιώκεται με τις εξώδικες μορφές.

IX. Ρήτρες και συμφωνίες συμφιλίωσης

Η διαμεσολάβηση σύμφωνα με ευρεία άποψη θα πρέπει να είναι προαιρετική. Όμως αυτό **δεν εμποδίζει την συμβατική δέσμευση.** Τα συμβαλλόμενα μέλη είναι ελεύθερα στο πλαίσιο της διαδικασίας διαμεσολάβησης να αποφασίσουν, αν θα προσέλθουν σε συμβιβασμό.

Με την έννοια αυτή η διαμεσολάβηση απαντά υπό την μορφή συμβατικής ρήτρας πριν από την έναρξη της δίκης. Δυνατή είναι επίσης η κατάρτιση συμφωνίας μετά τη δημιουργία της διαφοράς ή και μετά την έναρξη της δίκης.

Τίθεται το ερώτημα, αν αυτές οι συμφωνίες θα πρέπει να έχουν δικονομικές συνέπειες.

Το ερώτημα σπάνια απασχόλησε την εδώ νομολογία, μολοντί ρήτρες διαμεσολάβησης απαντούν συχνά στους κανονισμούς πολυκατοικιών. Αυτό γίνεται προφανώς επειδή εκλαμβάνονται ως νομικώς μη δεσμευτικές.

Ο Άρειος Πάγος σε απόφαση του το 1971 επικαλούμενος τη διαιτησία δεν προσέδωσε νομική σημασία σε τέτοιες ρήτρες. Η ελεύθερη πρόσβαση στη δικαιοσύνη μπορεί κατά το ανώτατο δικαστήριο τότε μόνο να αποκλεισθεί, όταν δυνάμει συμφωνίας των διαδίκων ένας τρίτος θα αποφασίσει δεσμευτικά για την υπόθεση. Με την αιτιολογία αυτή το Δικαστήριο απέρριψε τον αναιρετικό λόγο για πρόωρη έγερση της αγωγής και για μη διεξαγωγή συμβιβαστικής προσπάθειας ενώπιον της συνελεύσεως των συνιδιοκτητών.

Η προηγούμενη πολιτική δικονομία του 1834, που προέρχεται από τον γερμανό νομομαθή Georg Ludwig v. Maurer προέβλεπε, παράλληλα με την διαιτησία τον θεσμό των διαιτητικών δικαστών ή αλλιώς των συμβιβαστών (άρθρο 124). Η θεωρία με παραπομπή στις πηγές διέκρινε με σαφήνεια τους συμβιβαστές από τους διαιτητές.

Η αποστολή των συμβιβαστών ήταν η διαμεσολάβηση μεταξύ των διαδίκων και η παρότρυνση στην κατάρτιση ενός συμβιβασμού. Γινόταν λόγος για έναν δικονομικό θεσμό, που θα έπρεπε να διαφοροποιηθεί από παρόμοιους θεσμούς του ουσιαστικού δικαίου, όπως η διαιτητικήπραγματογνωμοσύνη. Ο καθορισμός των συμβιβαστών ήταν δυνατός πριν (Arg. 531) ή μετά την δίκη.

Για την διαμόρφωση του πραγματικού το άρθρο 125 παρέπεμπε σε ορισμένες διατάξεις για τη διαιτησία. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονταν και η ρύθμιση για την ανάγκη μιας συμφωνίας.

Το ερώτημα, εάν η **σύμβαση διαμεσολάβησης** θα πρέπει να έχει δικονομική σημασία, **θα πρέπει να απαντηθεί καταφατικά.** Πρόκειται για μια πράξη αυτοδιάθεσης των διαδίκων στο χώρο επίλυσης των διαφορών. Λόγοι που αναγκαστικά αποδεικνύουν το αντίθετο δεν διαφαίνονται. Η συνέπεια έγκειται στον προσωρινό αποκλεισμό της κρατικής δικαιοδοσίας. Είναι σκόπιμη μια αντιμετώπιση παρόμοια με αυτή της διαιτησίας. Η αντισυμβατική συμπεριφορά θεμελιώνει μια δικονομική ένσταση, η συνέπεια της οποίας αναπτύσσεται κυρίως στην περίπτωση, που ο διάδικος παραβλέπει την ανάγκη παρεμβάσεως της διαδικασίας διαμεσολάβησης και απευθύνεται ευθέως στο Δικαστήριο.

Αν καταρτισθεί μια συμφωνία διαμεσολάβησης κατά τη διάρκεια της δίκης, τότε ως συνέπεια θα είναι η ματαίωση της διαδικασίας. Το εξαναγκαστό των ρητρών για εναλλακτι-

κές διαδικασίες γίνεται δεκτό και στο **αγγλικό δίκαιο** παρά το στοιχείο, ότι προφανώς δεν υφίσταται ακόμα νομολογία. Γίνεται παραπομπή στην αντίστοιχη προβληματική της διαιτητικής συμφωνίας και στις εγγενείς δυνατότητες του δικαστηρίου να οδηγήσει σε ακινησία μια αγωγή που έχει εγερθεί κατά παράβαση της διαιτητικής συμφωνίας.

Παρόμοια είναι η κατάσταση στη **Γαλλία**.

Η παράβαση μιας συμφωνίας διαμεσολάβησης οδήγησε στην απόρριψη της αγωγής ως απαράδεκτης μετά πενταετή δικαστικό αγώνα. Ο συμβατικός εξαναγκασμός για εκκίνηση μιας διαδικασίας μεσολάβησης δεν διαφέρει από τον εξαναγκασμό να ακολουθηθεί μια εκ του νόμου προβλεπόμενη προκαταρκτική διαδικασία.

Αν εκτός από την ως άνω συνέπεια θα πρέπει να αποδοθούν στη διαδικασία διαμεσολάβησης και στην εκεί επιτευχθείσα συμφωνία άλλες οικονομικές συνέπειες, είναι ένα θέμα, που συνέχεται με την αντιπροσωπευτική αξία, την οποία είναι κάποιος πρόθυμος να αναγνωρίσει στη διαμεσολάβηση εντός του συστήματος νομικής προστασίας. Πρόκειται κατ' αρχήν για την **διακοπή της παραγραφής**.

Το **άρθρο 262 ΑΚ** συνδέει τη διακοπή της παραγραφής με την έναρξη ενός προκαταρκτικού σταδίου, στο βαθμό που αυτό είναι αναγκαίο για την έγερση της αγωγής.

Το κείμενο του νόμου δεν εμποδίζει την εδώ ένταξη και ενός προκαταρκτικού σταδίου που έχει συμφωνηθεί μεταξύ των διαδίκων. Περαιτέρω τίθεται το θέμα, αν η ανεπιτυχής παρεμβολή μιας διαδικασίας διαμεσολάβησης καθιστά περιττή την τήρηση ενός προκαταρκτικού σταδίου που προβλέπει αναγκαστικά ο νόμος. Η πολιτική δικονομία του Maurer απαντούσε καταφατικά το ερώτημα σε σχέση με την ανεπιτυχή προσπάθεια των συμβιβαστών (άρθρο 531, 538). Συμβιβαστική προσπάθεια ενώπιον του Ειρηνοδίκη και συμβιβαστική προσπάθεια ενώπιον των συμβιβαστών εκλαμβάνονταν ως εναλλάξιμες δυνατότητες και αρκούσαν. **Στη θέση αυτή συνηγορεί ο σκοπός της διατάξεως.**

Ένα περαιτέρω μέτρο αφορά την **εκτελεστότητα**, την οποία επίσης αναγνώριζε η πολιτική δικονομία του 1834.

Ο συμβιβασμός μπορούσε να κηρυχθεί ως εκτελεστός τίτλος από τον Πρόεδρο του Πρωτοδικείου (άρθρο 124 σε συνδυασμό με άρθρο 856 εδ. 4). Σε περίπτωση που τα μέρη συμφωνούν στο πλαίσιο μιας διαδικασίας διαμεσολάβησης, υφίσταται μια σύμβαση η οποία μπορεί να αποτελέσει βάση αγωγής. Στην **Αγγλία** η εκτελεστότητα μπορεί να προσδοθεί, αν παράλληλα με την διαδικασία διαμεσολάβησης κινείται μια δικαστική διαδικασία ή μια διαιτητική διαδικασία.

Τότε μπορεί η συμφωνία να καταστρωθεί ως μία order of the Court by consent ή consent award. Θα μπορούσε κανείς να αντιπροβάλλει, ότι η απαρίθμηση των εκτελεστών τίτλων στο νόμο είναι περιοριστική.

Ο καθορισμός ενός εγγράφου ως εκτελεστού τίτλου εξαρτάται από την αξιολόγηση του νομοθέτη για την ύπαρξη εγγυήσεων σε σχέση με την απαίτηση που ενσωματώνεται στο έγγραφο. Οι δυσκολίες στη διατύπωση ενός συμβιβασμού και κατά συνέπεια στην εκτελεστότητά του ήταν ένας λόγος, που στη Γαλλία για πολύ καιρό δεν αναγνωριζόταν η εκτελεστότητα συμφωνιών, που καταρτίστηκαν ενώπιον του "juge de paix".

Η εξέλιξη των τελευταίων ετών θέτει το ερώτημα, αν θα πρέπει να αποδοθεί η συνέπεια της εκτελεστότητας σε

συμβιβασμούς που καταρτίζονται σε διαδικασίες διαμεσολάβησης. Στη **Ελλάδα** λ.χ. το 1995 η συμφωνία των διαδίκων που επιτυγχάνεται κατά το στάδιο της υποχρεωτικής απόπειρας συμβιβασμού μετά την έγερση της αγωγής, πριν όμως από την πρώτη συζήτηση είναι εκτελεστός τίτλος.

Ο συμβιβασμός επιτυγχάνεται ενώπιον των δικηγόρων, ενδεχόμενα με την παρέμβαση ενός διαμεσολαβητή.

Η **Γαλλία** πρόσφατα σε συνέχεια του σχεδίου Coulon προσέδωσε εκτελεστότητα και σε εξώδικους συμβιβασμούς ανεξάρτητα από την ύπαρξη δίκης. Για διαδικασίες διαμεσολάβησης που τίθενται σε κίνηση με πρωτοβουλία του Δικαστηρίου η συνέπεια της εκτελεστότητας είναι δεδομένη. Το ίδιο προτείνεται και στο σχέδιο της Uncitral για την συμφιλίωση.

Πιθανή λύση θεωρείται και η επιβεβαίωση της συμφωνίας από το δικαστήριο ή μια αρμόδια υπηρεσία, όπως προτείνεται στη σύσταση Νο (98) 1 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σε σχέση με τη διαμεσολάβηση σε οικογενειακές διαφορές.

Γενικώς αναγνωρίζεται η αναλογικότητα με τη διαιτησία εξαιτίας του διαιτητικού συμβιβασμού.

Η αναγνώριση εκτελεστότητας θα ενισχύσει τη διάθεση για συμβιβασμό. Δεν θα πρέπει βέβαια να αγνοηθεί, ότι αναμφισβήτητα καθαρές περιπτώσεις παρουσιάζονται στη διαδικασία του συμβιβασμού ως προβληματικές. Αυτό όμως δεν είναι αρνητικό. Πρέπει όμως να γίνει αποδεκτό, ότι δημιουργούν μία αποτρεπτική διάθεση για την εκκίνηση δικαστικής διαμάχης. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και για μια εκ του νόμου προκαταρκτική διαδικασία.

Το επιτρεπτό των συμβάσεων διαμεσολάβησης θα πρέπει επομένως να γίνει δεκτό. Εν όψει της σπουδαίας συνέπειας του προσωρινού αποκλεισμού της κρατικής δικαιοδοσίας θα πρέπει να απαιτείται μια **ρητή συμφωνία**.

Αυτό σημαίνει, ότι η ρήτρα διαμεσολάβησης δεν θα πρέπει να θεωρείται ως σιωπηρώς καταρτισθείσα, λ.χ. στο πλαίσιο μακροπρόθεσμων συμβάσεων.

Η ενδεχόμενη εξομίωση με την δικαστική, αλλά και την διαιτητική διαδικασία αναφορικά με τις παραπάνω συνέπειες ενισχύει το θεσμό της διαμεσολάβησης και διευκολύνει την πιθανή χρησιμοποίηση του στη δικαστική διαδικασία.

Εδώ προβάλλεται η πτυχή της εξώδικης επίλυσης διαφορών ως ενός ιδιαίτερου είδους της ρυθμίσεως συγκρούσεων, που συνυπάρχει με την δικαστική διαδικασία.

X. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η προώθηση της συμφιλίωσης είναι μια επιταγή της εποχής μας. Εκτός από τα παραδοσιακά μέσα της προκαταρκτικής διαδικασίας και της δικαστικής συμφιλίωσης κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, φαίνεται αξιόλογη η χρησιμοποίηση ιδιωτικών πρωτοβουλιών.

Εδώ μπορεί κανείς να παρατηρήσει μια τάση ιδιωτικοποίησης αποστολών του νομικού συστήματος.

Η συσχέτιση του θέματος με τις συνθήκες σε μια χώρα κατοχυρώνει την επιθυμητή πολυμορφία στο χώρο της συμφιλίωσης.

Από δικονομικής πλευράς πρέπει να τονιστεί, ότι η λειτουργικότητα της δικαστικής διαδικασίας θα πρέπει να διατηρηθεί ακέραη ή και να καλυτερεύσει ανεξάρτητα από την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών επίλυσης διαφορών.